

Vladimir VOJINOVIĆ (Podgorica)

Filozofski fakultet – Nikšić

Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje »Vojislav P. Nikčević«

UDK 811.163.4'282.2(497.16:28)

URBANDIJALEKTOLOŠKI PRVIJENAC

(Adnan Čirgić, *Govor podgoričkih muslimana*,
ICJJ »Vojislav P. Nikčević«, Cetinje 2007.)

Doktorska disertacija lingviste dr Adnana Čirgića svjedoči o tome da u Crnoj Gori žive i rade i oni naučnici čiji će djelo biti od koristi nadolazećim generacijama studenata lingvistike, ali i drugih naučnih disciplina, poput književnosti, antropologije, etnologije... Na oko 400 stranica knjige koja nosi naziv *Govor podgoričkih muslimana*, Čirgić je smjestio vrijednu lingvističku građu, koja je metodološki prilagođena konceptima savremenih lingvističkih studija.

Knjiga *Govor podgoričkih muslimana* tretira segment skupine crnogorskih govora zetsko-podgoričkog dijalekta, koji, kako pokazuje i Čirgić, ima određena fonološka, morfološka, sintaksička i leksička odstupanja. Riječ je o govoru vjerske muslimanske skupine, za koju je ustvrđeno da se po navedenim odstupanjima razlikuje od ostalih govora tog dijalekta. U radu su ponuđeni kriteriji za lingvističko dokazivanje postojanja određene skupine govora, a u prilog tvrdnji da je riječ o značajnom naučnom štivu ide i podatak da je u crnogorskoj lingvistici ovo jedan od prvih sistematičnijih opisa gradskoga govora. Ujedno, *Govor podgoričkih muslimana* je prva studija koja proučava jezik podgoričke dijaspore u Skadru.

Rad je metodološki usklađen dijalektološkom opisu, budući da je Čirgić na nekoliko punktova snimao predstavnike tog govora, te proučavao stare, mahom administrativne zapise, i upoređivao ih sa govorima susjeda i sa crnogorskim književnim jezikom. Uočavajući sličnost podgoričkog i tuškog govora, Čirgić je birao informatore iz te dvije sredine, ali i iz Skadra.

“Za ovaj rad birani su što stariji govorni predstavnici, tako da je najstarija ispitanica imala 108, a najmlađa 68 godina. Uz to, vodili smo računa da to budu tipični govorni predstavnici i informatori relevantni za rad ove vrste. Tako smo birali one ispitanike koji nijesu boravili van svoga mjesta rođenja, kao i čiji su roditelji i babe i dedovi, takođe, porijeklom odavde, kako ne bismo u rad unijeli neke karakteristike koje nijesu odlika govora o kojemu je riječ. Njihova imena i mjesto rođenja i boravka, kao i godine starosti, nalaze se na kraju rada u *Prilozima*. Možda je od najvećega značaja u ovom pogledu to što smo u Skadru snimili staricu od preko 90 godina koja je kao sedmomjesečna beba odvedena iz Podgorice u Skadar i više se nikad nije vratila u rodni grad. Protiv svih očekivanja, ona je tečno govorila svojijem maternjim, crnogorskim jezikom jer je, iako je cio život provela u Skadru, tim jezikom govorila sa svojim roditeljima i starijom sestrom. Dakle, govorila je jezikom kakav je u Podgorici bio u upotrebi prije oko 130 godina.

Za informatore birali smo žene jer, kako je već rečeno, ovaj govor najbolje se očuvao kod njih iz razloga koji su ranije pomenuti. Moramo posebno izdvojiti staricu Hajriju Krpuljević Smajović od preko devedeset godina, koja je, slijepa, nepokretna i teško bolesna, nesebično pomogla da odgovori na sva pitanja koja su joj postavljena. Nažalost, nije dočekala da se ovaj rad završi.

Folklorista Ajdin Rakić ustupio nam je neka dokumenta koja je imao u svojoj privatnoj kolekciji, pjesme koje je bilježio na ovim prostorima i kod naših iseljenika u Turskoj, kao i video snimak Šerife Rakić, jedne od informatorki, na čemu smo mu vrlo zahvalni.”¹

Govoreći o leksici ovog govora, autor je iznio i tumačenja prošlosti jednog dijela crnogorskih muslimana, navodeći kako bi bilo teško razvrstati leksiku koja je tipična samo za podgoričke muslimane, ali ne i za hrišćansko podgoričko stanovništvo. Autor iznosi viđenje tog problema i konstatuje da bi znatno teži proces bio klasifikacija leksikona karakterističnog za govorne predstavnike o kojima je riječ, a nepoznat ili atipičan za ostale crnogorske muslimane.

“Glavna distinktivna obilježja u pogledu leksike (vezano podgorički govor) su svakako orijentalizmi, i to prije svega oni koji nijesu opšteprisutni

---

¹ Adnan Čirgić, *Govor podgoričkih muslimana*, ICJJ »Vojislav P. Nikčević«, Cetinje, 2007, 13-14.

u crnogorskim govorima. Pa i takva leksika uglavnom je istovjetna sa onom koja je u upotrebi kod ostalih muslimana u Crnoj Gori. (...)

Podgorički muslimani su se u prošlosti većinom bavili trgovinom. Položaj ovoga grada koji je po vezivao Skadar sa Hercegovinom omogućavao je uspješnost takvih poslova. Osim toga, bavljenje trgovinom bilo je unosno jer su brda oko Podgorice bila naseljena uglavnom pravoslavnim stanovništvom koje je ovđe dolazilo radi trgovine. Kao trgovci, Podgoričani su dolazili u kontakt sa jezički bliskim narodima iz okruženja (Bosna, Hercegovina, Hrvatska, Srbija), kao i sa okolnim albanskim stanovništvom. Sve je to, naravno, uticalo i na jezik, na njegovo rječničko obogaćivanje, na razne glasovne i druge jezičke promjene i sl. Podgorički muslimani su prije islamizacije bili uglavnom hrišćani slovenskoga porijekla. Tokom viševjekovne turske vladavine (u Podgorici od 1474. do 1879., a u Tuzima i Skadru do 1912.) oni su u svoj jezik primili mnoge turcizme, odnosno orijentalizme, koji su se očuvali i do danas. To su uglavnom riječi iz turskog, arapskog i persijskog jezika, a u njihov jezik su ušle preko turskoga kao jezika posrednika.”²

Nakon uvoda, u kome se osvrnuo na društveno-istorijske okolnosti, jezičke promjene uslovljene društvenim okolnostima, informatore, građu, ime jezika i cilj istraživanja, Čirgić je iznio rezultate ispitivanja akcenatskog stanja, fonetskih, morfoloških i sintaksičkih osobina govora o kome je riječ. Posebno vrijedan segment doktorske disertacije je Rječnik, koji je nedavno štampan i kao posebna monografska publikacija. Osim Rječnika, dragocjeni su i mnogobrojni govorni, književni i arhivski prilozi, budući da Čirgić čitaocima nesebično nudi svu sakupljenu građu, zahvaljujući čemu se bez napora može osluhnuti duh i dah arhaizama koji polako iščezavaju iz crnogorskih govora.

“S obzirom na okolnosti, govor za koji smo se opredijelili lagano iščezava. Mlađe generacije, što pod uticajem školstva i medija, što pod uticajem govora većinskoga pravoslavnog stanovništva, kao i zbog zajedničkoga života i sve češćega miješanja stanovništva (bračnoga, prijateljskog i svakoga drugog), pošeduju vrlo malo jezičkih specifičnosti njihovih bližih i daljih predaka. One karakteristike koje se nijesu povukle pred pomenutim većinskim govorom, prije ili kasnije ustuknuće pred sve većom prevlašću standardnoga jezika, jer su mlađi naraštaji mahom

² Ibid., 136.

obrazovani i na najvišem nivou. Kad je u pitanju govor podgoričkih iseljenika u Skadru, mora se konstatovati da se on čuva uglavnom samo kod najstarijih slojeva stanovništva jer je dugo zatvorena albansko-crnogorska državna granica doprinijela odsustvu želje kod mlađe i srednje generacije za učenjem maternjega jezika njihovih roditelja. Nestajanjem najstarijih govornih predstavnika, nestaju i njihove najbitnije jezičke specifičnosti. Konzervirane podgoričke jezičke osobenosti koje su se čuvale u naših iseljenika u Skadru bile su posljednja prilika da se opiše ovaj govor u izumiranju.”³

Knjigu *Govor podgoričkih muslimana* objavio je Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje “Vojislav P. Nikčević” sa Cetinja. Glavni i odgovorni urednik izdanja je prof. dr. sci Milorad Nikčević, a recenzentsku komisiju činili su akademik Milan Moguš, prof. dr. sci Ljiljana Kolenić, prof. dr. sci Rajka Glušica, prof. dr. sci. Loreana Despot i preminuli akademik Vojislav P. Nikčević.

---

³ Ibid.,17.